

FRI-2G.404-1-EM-01

ANALYSES OF THE INNOVATION ACTIVITY AND PROTECTION OF THE INNOVATIVE PRODUCTS THROUGH INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AT THE SMALL BULGARIAN BUSINESSES

Neli Rasheva, PhD candidate

Department of Management and Business Development
Faculty Business and Management,
University of Ruse „Angel Kanchev”, Bulgaria
Tel: +359884343132
E-mail: nrasheva@abv.bg

Assoc. Prof. Daniel Pavlov, PhD

Department of Management and Business Development
Faculty Business and Management,
University of Ruse „Angel Kanchev”, Bulgaria
Tel: +359884343132
E-mail: dpavlov@uni-ruse.bg

***Abstract:** The Intellectual property rights (IPR) have increasing influence on the innovation activity of the Bulgarian small businesses. Therefore, the focus on this report is on the linkages between the innovation activity and the Intellectual property rights as a precondition for the successful growth management.*

***Keywords:** Intellectual property rights (IPR), innovation, growth management*

***JEL Codes:** M10, O34,*

ВЪВЕДЕНИЕ

Все повече фирми са изправени пред необходимостта да осигурят високи доходи за служителите си, ако искат да ги задържат. Това ги поставя в среда, в която мениджърите следва да подобрят своята иновационна дейност, а чрез права върху индустриална собственост да защитят и разширят своите пазари. Интересът към проучване на проблема в сегмента на микро- и малките предприятия в България е породен от:

➤ Микро- и малките предприятия в България представляват най-голям дял от общо предприятията;

➤ Чрез стимулиране на иновационната им активност и придобиване на права върху интелектуална собственост имат възможност да постигнат устойчив растеж и преминат в сегмента на средните предприятия, което като последици води до увеличение на заетите в производството, увеличение на инвестициите в ДМА, излизане на международните пазари.

Обект на изследване в настоящия доклад са малките производствени предприятия в преработвателната промишленост.

Предметът на изследването е насочен към връзката между иновационната активност и правата върху интелектуална собственост като важен фактор за развитието на фирмата.

Целта на настоящия доклад е да изследва иновационната дейност и права върху интелектуална собственост в малки български предприятия.

Основни задачи пред изследването:

Първо, проучване на иновативната активност на малките фирми в България;

Второ, очертаване на основните проблеми при защита на интелектуалната собственост при микро- и малките предприятия в България.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Анализ на състоянието на иновационната активност на малките фирми в България в периода 2014-2016 г.

В България и в ЕС малките и средни предприятия са със структурно значение за икономиката и са основен двигател за икономически растеж. През 2016 г общият брой на нефинансовите предприятия в България е 404 937 бр., с 28% повече спрямо отчетените през 2013г – 315 587 бр. (Препоръка на ЕС 2003/361)

Според годишния доклад за иновации в ЕС European Innovation Scoreboard 2017 България попада в групата на страните слаби иноватори като не се отчита напредък в областта на иновациите от 2010г. Съгласно методологията на Европейското иновационно табло, 2017, България е единствената страна – членка на ЕС , която не регистрира напредък в областта на иновационния потенциал за последните седем години. В Доклада за глобална конкурентоспособност 2016 – 2017 България е на 50-о място сред 138 държави, което е придвижване напред с 4 места спрямо предходната година. Леко придвижване напред от 38-о на 36-о място се констатира и в рамките на Глобалния иновационен индекс 2017.

Предприемаческата активност в България е сред най-ниските в ЕС. Съгласно националния доклад на GEM (Global Entrepreneurship Monitor) за предприемачеството в България 2016/2017 предразположеността на активното трудоспособно население към поемане на предприемачески риск е слаба. В основата стои нагласата, че чрез лична инициатива и активност се постига твърде малко. Решенията за създаване на нов бизнес са мотивирани преди всичко от необходимостта да се осигурят доходи на семейството, а не от разкрили се нови бизнес възможности за развитие. Само 17,5% от започналите собствен бизнес смятат своя продукт за нов за всички или за някои потребители. Много малка част от предприемачите имат планове за разширяване на бизнеса и осигуряване на заетост на повече от 5 лица.

Важно значение за предприемаческата инициативност има регионалното развитие и политика за осигуряване на благоприятна и стимулираща среда за бизнес. Бизнес средата оказва влияние за инициране на предприемаческа дейност, в т.ч. и с притежавани права върху интелектуална собственост. За нейната оценка могат да се ползват различни метрични инструменти, като Загорчева (2016) набляга на местната данъчна и инвестиционната политика на общините. Денева и кол. (2016) изследват основните теоретико-емпирични аспекти на съвременните форми за съвместен бизнес в България, чието успешно бъдеще се предопределя и от притежаваните права върху интелектуална собственост. Изследванията на Stanimirov at al. (Stanimirov, 2016) за управление на връзките с клиентите в голяма степен могат да предопределят и иновациите, които МСП следва да внедрят в дейността си. В допълнение следва да се вземат под внимание и новите изисквания към фирмите да прилагат политика на корпоративна социална отговорност (Kunev at al., 2017).

Основните показатели за измерване на иновационната активност на фирмите са:

- „Персонал, зает с НИРД” – измерва пряко заетите с НИРД човешки ресурси
- „Разходи за НИРД” – включват текущите разходи и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи, предназначени за НИРД
- Относителен дял на нови продукти за пазара
- Защита на иновациите чрез права върху интелектуална собственост

Разходите за научноизследователска и иновационна дейност се разглеждат като индиректен показател за иновационния капацитет на националните икономики. Според проучване на Фондация „Приложни изследвания и комуникации” спадът е значителен – с близо 14 %, което на фона на нарастващия размер на БВП е съпроводено от още по-драстично намаление и на техния относителен дял от почти 19 %.

По данни на НСИ, делът на иновативните предприятия в България нараства с бавни темпове като известни колебания се наблюдават при малките фирми. През периода 2014 - 2016 г. само 27,2% от всички предприятия осъществяват иновационна дейност като най-голям е делът на иноваторите в групата на големите предприятия – 81,9%. Ако през 2010 г процентът

на иновативните малки предприятия е 21,8%, на средните 42,3% и на големите 63,2%, то през 2016 г процентното изменение е както следва: при малките предприятия – 20,5%, при средните – 44,3%, при големите – 81,9%. Иновационната активност е по-висока при предприятията, занимаващи се с индустрия (31,6%), отколкото при тези, предоставящи услуги (22,1%). Единствено при големите фирми увеличението в иноваторската активност е значително. Това се дължи основно на факта, че големите предприятия разполагат с капацитета и ресурсите – кадрови, технически и финансови за научни разработки, инвестиции, изпълнение на иновационни проекти и реализиране на иновативен продукт.

От предоставените данни от НСИ прави впечатление, че от общо направените иновации 19,8% са технологични (продуктови, процесови иновации), а 7,3% нетехнологични (организационни и маркетингови иновации).

Българските малки и средни предприятия въвеждат предимно иновации, свързани с намаляване на разходите и много по-малко такива, свързани с нови продукти и процеси. През периода 2014 - 2016 г. едва 12,8% от предприятията в България реализират нови или значително усъвършенствани стоки или услуги (продуктови иновации) като техният оборот формира 24,4% от общия оборот за 2016 година. От друга страна, 65,2% от предприятията с продуктови иновации реализират иновационен продукт, който е нов за техния пазар, а по-голямата част – 81,6% реализират стоки или услуги, които са нови само за тяхното предприятие.

Данните от НСИ сочат увеличение на дела на предприятията, които през 2016г са реализирали нови или усъвършенствани продукти, нови за пазара в сравнение с 2014г като най-голям ръст се отчита при големите предприятия.

С особена важност са продуктовете иновации. Те намират израз в разработване и въвеждане в производство на усъвършенствани изделия или разработване и въвеждане в производството на нови за фирмата продукти. Тяхното наличие предопределя и желанието растеж в малките предприятия.

2. Защита на иновации чрез права върху индустриална собственост в България в периода 2014-2016г

Анализът по отношение защита на иновациите чрез права върху индустриална собственост разкрива функционирането на иновационната система в България. В настоящето изложение се представя кратък преглед на състоянието на патентна активност по отношение на полезните модели, патентите за изобретения и регистрацията на търговски марки. Общата констатация на Патентното ведомство по отношение на активността за защита чрез права за индустриална собственост е, че тя намалява през последните години. Все още бизнесът не оценява достатъчно предимствата и ползите от право върху интелектуална собственост.

Според Годишния отчет на Патентното ведомство на Република България (2017) през 2017 г. в Патентното ведомство на Република България са постъпили общо 508 броя заявки за патенти за изобретения и за регистрация на полезни модели, като 225 бр. са за патент за изобретение, а 283 бр. – са за регистрация на полезни модели. Наблюдава се намаление в подадените заявки спрямо 2015г и 2016г като драстично е намалението в сравнение с 2016г когато са подадени 703 броя заявки за патенти за изобретения и за регистрация на полезни модели (241 броя са за изобретения, а 462 броя – за полезни модели).

Очертава се превес на интерес към подаване на заявки за регистрация на полезен модел спрямо заявките за патент за изобретение. Причините за това могат да се търсят основно в тромавите и дълги процедури по патентоване – 4-годишен период от подаване на заявка за патент до неговото издаване.

През периода 2007 – 2016 г. в Българското патентното ведомство са регистрирани общо 1492 полезни модела като броят на регистрираните полезни модели на годишна основа се удвоява от 107 регистрации през 2007 г. до 217 издадени свидетелства през 2016 г. Според Фондация ПИК (2017) като фактор за високия ръст се отчитат преди всичко измененията на Закона за патентите и регистрацията на полезните модели, които влязоха в сила в края на 2006 г. Тяхната цел беше превръщането на полезните модели в атрактивна форма на закрила на техническите решения посредством поредица от мерки като: съкращаване на

продължителността на процедурата по тяхната регистрация и нейното опростяване; занижаване на критерия за новост; въвеждане на по-ниски изисквания по отношение на т.нар. „изобретателска стъпка“ в сравнение с изискванията при изобретенията. Това е причина да се констатира по-добра „успеваемост“ при заявките за полезни модели спрямо заявките за патенти за изобретения като съотношението е 79% при полезните модели спрямо 32% при патентите.

През 2017 г. в Патентното ведомство са постъпили общо 225 заявки за патент за изобретение като те са по-малки с 16 спрямо заявките през 2016г. Нараства обаче интереса за регистрация в България на действащи европейски патенти на чуждестранни лица. Закрилата на обекти на интелектуалната собственост чрез Европейското патентно ведомство все още не е практика за българските изобретатели. Патентната активност в България се движи в посока на намаляване на тежестта на физическите лица в полза на държавния сектор, бизнеса и висшето образование. От 86 % през 2002 г. относителният дял на физическите лица намалява близо пет пъти до 18 % през 2016 г. За съжаление обаче отдръпването на физическите лица от патентна активност не се замества от увеличаване на броя на патентите в останалите сектори (Фондация ПИК, 2017).

Търговската марка е едно от най-използваните средства за защита на интелектуална собственост в България. Според Идрис (2006) търговските марки имат две макроикономически функции, те улесняват взимането на решение от страна на потребителите при избора на продуктите на пазара и предоставят мотивацията на дадено предприятие да инвестира в разработката и доставката на стоки и услуги с желаните от клиентите качество. МИтев (2000) посочва, че правото върху марка представлява фактически монопол за притежателя, който може да се разпорежда с това право като с индустриална собственост. Това право включва забрана на трети лица за използването ѝ на територията на България и страните, в които е регистрирана. Според Годишния доклад за 2017 на Патентното ведомство на Р.България в страната ни през 2017г национална регистрация са получили 4 530 търговски марки. През годината от български заявители са подадени 173 заявки за международна регистрация по реда на Мадридската спогодба и Протокола (2016 - 224), както и 28 заявки за териториално разширение. Изводът в доклада на Патентното ведомство е, че е преодоляна тенденцията за намаляване броя на подадените по национален ред заявки за регистрация на марки, която се очертава в периода 2011 – 2013 г.

В литературата има много изследвания за факторите, влияещи върху иновационната активност и защита на интелектуалната собственост на предприятията в България. Пантелеева и колектив (2018) изследват в своя разработка иновационното поведение и интелектуалната собственост в промишлените предприятия в България.

ИЗВОДИ

Продуктовите иновации са основен фактор за създаване на конкурентно и стратегическо предимство на фирмата на пазара. Сериозно внимание следва да се отдели и на търговската марка, която прави продуктите разпознаваеми на пазара. Защитата на иновациите е предпоставка за растеж, разкриване на нови работни места и създаване на експортно предимство за фирмата. Иновациите, защитени с права върху интелектуална собственост, могат да се превърнат в интелектуален нематериален актив на предприятието.

Независимо от съществуващите трудности българските предприемачи във все по-голяма степен следва да инвестират в защита на интелектуална собственост, за да запазят пазарни позиции и да инициират фирмен растеж по подобие на германските и финландските предприемачи. В Република България са приети нужните нормативни документи, които да защитят тези усилия на предприемачите.

REFERENCES

- Deneva, A. i dr.** (2016) *Savremenni formi na savmestен бизнес*. Almanah na nauchni izsledvaniya. SA D.A.Cenov. Svishtov, 2016, br.23, s. 5-35, Izdatelstvo IA Cenov, ISSN: 1312-3815) (**Оригинално заглавие:** Анета Денева, Искра Пантелеева, Христина Атанасова, Елена Йорданова, Йоана Петрова, ивайло костов, Мариела Вакинова-Петрова, Пламен Пантелеев, Румяна Ангелова. *Съвременни форми за съвместен бизнес* // Алманах научни изследвания. СА Д. А. Ценов - Свищов, 2016, бр.23, с.5-35, Издателство: АИ Ценов, ISSN: 1312-3815)
- Evgeni Petrov Stanimirov, Vladimir Sashov Zhechev, Maria Radoslavova Stanimirova.** (2016) *Strategic Readiness for CRM Process Management: the Case of Business Service Companies in Bulgaria* // Sarajevo Journal of Social Sciences; Faculty of Business and Administration; International University of Sarajevo; ISJSS; ISSN 2303-7105, Vol 2, No 1 (2016)
- EUIPO.** (2016). *Intellectual property rights intensive industries and economic performance in the European Union*. Published at https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/IPContributionStudy/performance_in_the_European_Union/performance_in_the_European_Union_full.pdf
- Fondatsia Prilozni izsledvaniya i komunikatsii.** (2017). *Bulgaria v globalnite tehnologichni verigi*. (**Оригинално заглавие:** Фондация „Приложни изследвания и комуникации” *Иновации.бг. България в глобалните технологични вериги*, 2017)
- GEM.** *Natsionalen доклад na GEM za predpriemachestvoto v Bulgaria. Godishen доклад 2016/2017.* GEM. (**Оригинално заглавие:** GEM. *Национален доклад на GEM за предприемачеството в България, Годишен доклад 2016/2017*).
- IANMSP.** (2013). *Izledvane na predpriemachestvoto I perspektivite za razvitie na inovatsiite v MSP.* Sofia, 2013. (**Оригинално заглавие:** ИАНМСП. *Изследване на предприемачеството и перспективите за развитие на иновациите в МСП.* Дирекция „Развитие и интернационализация на малките и средните предприятия“, София, 2013.
- Idris Kamil.** (2006). *Intelektualnata sobstvenost – moshtno sredstvo za ikonomicheski rastez.* IP Bulgaria. (**Оригинално заглавие:** Идрис, Камил. *Интеллектуалната собственост мощно средство за икономически растеж.* IP Bulgaria, 2006)
- Mitev, I.** (2000). *Intelektualnata sobstvenost na granitsata na dve hilyadoletiya.* Avangard Print OOD. (**Оригинално заглавие:** Митев, К. *Интеллектуалната собственост на границата на две хилядолетия.* Авангард принт. 2000)
- NSI.** (2016). *Inovatsionna deinost na predpriyatiyata prez perioda 2014-2016.* (**Оригинално заглавие:** НСИ. *Иновационна дейност на предприятията през периода 2014-2016*, www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/NIRD_Innovation2016_FB3CA2F.pdf)
- Panteleeva, I., Varamezov, L., Kostadinova, N.** (2018). *Inovatsii i intelektualna sobstvenost – sastoyanie I vliyanie varhu firmenoto razvitie.* Almanh nauchni izsledvaniya, tom 25, chast 1. (**Оригинално заглавие:** Пантелеева, И., Варамезов, Л., Костадинова, Н. *Иновации и интеллектуална собственост – състояние и влияние върху фирменото развитие.* Алманах научни изследвания, том 25, 2018, част I.)
- Patentsno vedomstvo na Bulgaria.** (2017). *Godishen otchet.* (**Оригинално заглавие:** Патентно ведомство на Р.България. *Годишен отчет 2017 г.*)
- Vitanov, N.** (2013). *Bulgaria i inovatsiite. Kakvo stava po sveta I kak to se izkrivyava u nas?* Institut po mehanika na BAN. (**Оригинално заглавие:** Николай Витанов. *България и иновациите. Какво става по света и как то се изкривява у нас?* Институт по механика на БАН. 2013. <https://nauka.bg/2013/53/Bulgaria-i-inovaciite-2013.pdf>)
- Zagorcheva, D.** (2016). *Model za opredeliane investicionnata privlekatelnost na obshtinite v Balgaria.* Nauchna konferencia na RU&SU, 2016, s.s. 63-67 (**Оригинално заглавие:** Загорчева, Д. 2016 *Модел за определяне на инвестиционната привлекателност на общините в България*, Научна конференция на РУ&СУ, 2016, с.с.63-67. <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp16/5.1/5.1-11.pdf> (Accessed on 19.02.2017).